

VU Research Portal

Individuals' Victimization Patterns over Time

Averdijk, M.D.E.

2010

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Averdijk, M. D. E. (2010). *Individuals' Victimization Patterns over Time*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting

‘Slachtofferschapspatronen van individuen over de tijd’

Meer dan vier decennia geleden werd de slachtofferenquête uitgevonden. Dit instrument stelde onderzoekers in staat om criminaliteit te meten aan de hand van opgaven van slachtoffers zelf, in plaats van gefilterd door het rechtssysteem zoals voorheen was gedaan. Sindsdien zijn slachtofferenquêtes in veel landen geïmplementeerd. Met uitzondering van de Amerikaanse nationale slachtofferenquête (National Crime Victimization Survey, hierna te noemen NCVS) zijn slachtofferenquêtes doorgaans jaarlijkse bevestigingen waarbij dezelfde respondent slechts eenmaal wordt benaderd. Dit wordt ook wel een cross-sectionele opzet genoemd. Vanwege deze cross-sectionele opzet vertelt de slachtofferenquête ons weinig over continuïteit en verandering in de slachtofferervaringen van individuen over de tijd heen. We weten weliswaar dat sommige individuen en sommige huishoudens binnen één jaar meerdere malen slachtoffer worden van criminaliteit, maar werden zij dat ook daarvoor en zullen zij dat daarna weer worden? Worden slachtofferschapspatronen over de jaren heen gekarakteriseerd door stabiliteit of verandering? Bestaat het ‘chronisch slachtoffer’? Door de nadruk op cross-sectionele slachtofferenquêtes weten we weinig over lange termijn patronen in de slachtofferschapservaringen van individuen. Deze dissertatie richt zich op ‘longitudinaal’ onderzoek naar slachtofferschap, ofwel onderzoek waarbij individuen over een langere tijd in hun leven worden gevolgd. Longitudinaal onderzoek naar slachtofferschap kan ons niet alleen vertellen welke personen elk jaar weer slachtoffer worden van criminaliteit en welke personen nooit of zelden, maar stelt ons ook in staat om theorieën te ontwikkelen en te testen die continuïteit en verandering in slachtofferschapspatronen over de tijd heen kunnen verklaren.

Hoofdstuk 1 behandelt verklaringen voor slachtofferschapspatronen van individuen over de tijd. Longitudinaal onderzoek naar slachtofferschap richt zich vaak op de relatie tussen slachtofferschap en leeftijd, ofwel de ‘leeftijd-

slachtofferschapscurve'. Binnen de levensstijl-theorie wordt leeftijd als een van de belangrijkste demografische voorspellers van slachtofferschap gezien. Verschillende levensfasen gaan met verschillende levensstijlen gepaard en deze levensstijlen zijn op hun beurt gerelateerd aan een bepaalde mate van blootstelling aan criminaliteit. Deze verschillende levensfasen worden gekenmerkt door specifieke sociale en economische mogelijkheden en beperkingen. In de vroege kindheid wordt het leven van kinderen gestructureerd door de beperkingen die ouders voor hen stellen. Wanneer kinderen naar school gaan beginnen zij om te gaan met leeftijdsgenoten en anderen buiten hun familie, zodat hun sociale omgeving verandert. Ouderlijke controle vermindert naarmate het kind ouder wordt. Dit verschaft kinderen de gelegenheid om activiteiten buiten het ouderlijk huis te ontplooien en met leeftijdsgenoten potentieel riskante activiteiten te ondernemen. In deze levensfase stijgt de leeftijd-slachtofferschapscurve. Tussen leeftijd 20 en 25 verschijnen er nieuwe beperkende structuren. Onderwijs- en vooral werkgerelateerde activiteiten en verplichtingen vormen en veranderen levensstijlen. Het beginnen met een baan en het krijgen van een eigen familie zorgen ervoor dat het dagelijks leven meer gesetteld raakt, wat over het algemeen gepaard gaat met een minder riskante levensstijl en een daling van het slachtofferschapsrisico. De volgende grote verandering in dagelijkse activiteiten doet zich voor nadat de pensioengerechtigde leeftijd is bereikt. Mobiliteit en sociale contacten en daarmee ook de blootstelling aan potentiële daders daalt, met als gevolg een verder dalend slachtofferschapsrisico.

De vorm en het niveau van de leeftijd-slachtofferschapscurve worden beïnvloed door twee algemene mechanismen: 'risico heterogeniteit' en 'state dependence'. Het eerste mechanisme, risico heterogeniteit, heeft betrekking op de invloed van stabiele verschillen *tussen* individuen waardoor sommige individuen een hoger stabiel slachtofferschapsrisico hebben dan anderen. Risico heterogeniteit concentreert zich daarmee op verschillen *tussen* individuen in het *niveau* van de leeftijd-slachtofferschapscurve. Degenen met het hoogste slachtofferschapsrisico zijn ook degenen die het vaakst slachtoffer worden en het hoogste risico hebben op herhaald slachtofferschap. De relatie tussen eerder en later slachtofferschap is daarmee niet direct, maar spurieus, omdat beide worden veroorzaakt door het risicoprofiel van het slachtoffer. Dit risicoprofiel wordt gevoed door bijvoorbeeld de levensstijl van individuen, of hun niveau van zelfcontrole. Individen met weinig zelfcontrole bewegen zich relatief vaak in riskante omstandigheden en omgevingen en hebben daardoor voortdurend een groter risico om slachtoffer te worden van criminaliteit.

Het tweede mechanisme, state dependence, heeft geen betrekking op stabiele kenmerken, maar op het effect van veranderingen in

levensomstandigheden die ook het slachtofferschapsrisico veranderen. Het state dependence mechanisme concentreert zich op veranderingen *binnen* individuen, en daarmee op de *vorm* van de leeftijd-slachtofferschapscurve. Hoewel het state dependence mechanisme zich in principe richt op het effect van elke criminele of niet-criminele gebeurtenis, concentreert empirisch slachtofferonderzoek zich met name op het directe effect van eerder slachtofferschap op later slachtofferschap. Volgens het idee achter het state dependence mechanisme heeft slachtofferschap zelf een causaal effect op later slachtofferschap. Twee tegengestelde hypothesen zijn voorgesteld voor de richting die dit causale effect aanneemt. Volgens de eerste hypothese – de zogenaamde ‘Once bitten twice shy’ hypothese (hierna te noemen OBTS) – is slachtofferschap een onplezierige, soms zelfs traumatische ervaring. Daarom willen slachtoffers toekomstig slachtofferschap voorkomen door preventieve maatregelen te nemen, en riskant gedrag te veranderen naar minder riskant gedrag. Deze maatregelen verminderen vervolgens het risico op toekomstig slachtofferschap.

In empirisch onderzoek is echter vooral ondersteuning gevonden voor een alternatieve hypothese die ook wel ‘Once bitten twice bitten’ (hierna te noemen OBTB) wordt genoemd. Onderzoek heeft consistent aangetoond dat eerder slachtofferschap de beste voorspeller is van later slachtofferschap. Hiervoor zijn verschillende verklaringen voorgesteld, die als gemeenschappelijke noemer hebben dat zij betrekking hebben op de cognities en het gedrag van daders van misdrijven en niet primair op de slachtoffers. Inbrekers zijn bijvoorbeeld gemotiveerd om naar hetzelfde doelwit terug te keren. Redenen daarvoor kunnen zijn dat ze de tweede keer goederen kunnen stelen die ze de eerste keer achter hebben moeten laten, waar ze geen cliënten voor hadden of die door nieuwe goederen zijn vervangen. Bovendien kent de inbreker het doelwit, de vluchtwegen, en de risicofactoren door de eerdere inbraak. Geweld tegen een persoon die eerder is ‘verslagen’, biedt verder een min of meer zekere uitkomst voor de dader, wat een nieuw geweldsmisdrijf tegen dezelfde persoon aantrekkelijk maakt. Geweldsslachtoffers kunnen bovendien het ‘etiket’ van een gemakkelijk doelwit opgeplakt krijgen onder bijvoorbeeld groepen leeftijdsgenoten, wat anderen tot geweld tegen het slachtoffer kan motiveren.

De tegenstrijdige voorspellingen van OBTS en OBTB leveren een theoretische uitdaging op. Waarom hebben slachtoffers na slachtofferschap een hoger slachtofferschapsrisico dan niet-slachtoffers? Nemen slachtoffers geen preventiemaatregelen na slachtofferschap? Of zijn deze maatregelen niet effectief? Deze vragen staan centraal in deze dissertatie. Om dergelijke vragen

adequaat te kunnen beantwoorden zijn longitudinale data nodig. Deze zijn echter schaars.

In Hoofdstuk 2 wordt derhalve bestudeerd in hoeverre een deel van deze vragen beantwoord kan worden door gebruik te maken van een ‘accelerated design’. Dit is een specifieke combinatie van onderzoeksopzet en analysemethode die het mogelijk maakt om, als aan bepaalde criteria is voldaan, op basis van relatief kortdurend longitudinaal onderzoek onder personen afkomstig uit meerdere geboortecohorten, uitspraken te doen over langere periodes van de levensloop. In dit hoofdstuk wordt eerst uiteengezet welke bronnen beschikbaar zijn en wat hun voor- en nadelen zijn. Bij het verzamelen van longitudinale data wordt doorgaans een selectie uit één geboortecohort over meerdere jaren gevolgd. Dit heet ook wel het ‘single-cohort-design’. Het verzamelen van longitudinale data is echter duur in termen van tijd, geld, en energie. Bovendien brengt het een aantal methodologische complicaties met zich mee. Ten eerste is men met dit soort longitudinale data niet in staat zogenaamde periode- en leeftijdseffecten te scheiden. Wanneer individuen bijvoorbeeld worden gevolgd in een periode van stijgende criminaliteitscijfers is het waarschijnlijk dat het slachtofferschap binnen het cohort ook stijgt. De stijging van slachtofferschap is dan niet (alleen) een functie van leeftijd, maar wordt ook beïnvloed door de oplopende criminaliteitscijfers in de periode waarin de data worden verzameld. Ten tweede wordt dit ‘single-cohort-design’ bemoeilijkt door effecten van onderzoeksmoeheid van de respondenten. Onderzoeksmoeheid doet zich voor wanneer respondenten in de loop der tijd verminderde motivatie vertonen om slachtofferschapincidenten in enquêtes correct te melden. Ten derde vallen respondenten uit gedurende de looptijd van het onderzoek. Zij willen niet meer participeren, ze verhuizen, of ze kunnen door onderzoekers niet meer worden bereikt. Dit verschijnsel heet ook wel ‘attritie’ en doet zich doorgaans selectief voor, zodat de individuen die het vaakst slachtoffer worden ook het vaakst uitvallen. Al deze effecten zijn empirisch niet te ontwarren aangezien de effecten van leeftijd, periode, onderzoeksmoeheid, en attritie perfect lineair gerelateerd zijn.

Om deze problemen het hoofd te bieden, is in de literatuur het zogenoemde ‘accelerated design’ voorgesteld. In het ‘accelerated design’ worden individuen van verschillende geboortecohorten gevolgd gedurende een bepaalde periode van hun leven. Data van verschillende geboortecohorten kunnen vervolgens worden samengevoegd zodat slechts korte perioden van data per cohort hoeven te worden verzameld om data over lange perioden te creëren. Om bijvoorbeeld longitudinale slachtofferschapsdata te verzamelen van individuen in de leeftijd van 14 tot en met 20 jaar hoeven we met het ‘accelerated design’ geen zeven jaar data te verzamelen. Als we data verzamelen

van een geboortecohort dat 14 jaar oud is tijdens de eerste meting, en een cohort dat 17 jaar oud is tijdens de eerste meting, dan hebben we na vier jaar data verzameld van leeftijd 14 tot en met 20. Het 'accelerated design' kost derhalve minder tijd en geld dan het 'single-cohort-design'. Om het 'accelerated design' te gebruiken moet een methodologische test worden uitgevoerd. Bij deze test wordt bekeken of de slachtofferschapsfrequentie van aangrenzende cohorten hetzelfde is op de punten van overlap. Bijvoorbeeld: na vier jaar data verzameling hebben we data van beide genoemde cohorten op leeftijd 17 (van de laatste meting van de 14-jarigen, en van het eerste jaar van de 17-jarigen). Dit stelt ons in staat om de slachtofferschapsfrequentie van beide cohorten op leeftijd 17 te vergelijken. In eerder onderzoek is met groeicurveanalyse een methode ontwikkeld om dit te doen. In Hoofdstuk 2 wordt deze test toegepast op de Amerikaanse nationale slachtofferenquête (de NCVS).

De resultaten van deze test laten zien dat voor elk geboortecohort de slachtofferschapsfrequentie daalt waardoor de slachtofferschapsfrequenties van aangrenzende cohorten op de overlappende leeftijden van elkaar verschillen. Dit verschijnsel is het resultaat van een combinatie van dalende criminaliteitscijfers, attritie, en onderzoeksmoeheid. Deze bevinding duidt op moeilijkheden in het gebruik van longitudinale data, in het bijzonder voor 'single-cohort-designs', omdat in deze designs niet voor dergelijke verschijnselen kan worden gecorrigeerd. In 'accelerated designs' kan tot op zekere hoogte een correctie in analyses worden aangebracht door een tijdseffect in de analyse op te nemen. Deze correctie is toegepast in de analyses in de Hoofdstukken 3 en 4.

Hoofdstuk 3 keert terug naar het state dependence mechanisme: De directe relatie tussen eerder en later slachtofferschap. In dit hoofdstuk wordt beargumenteerd dat een potentiële reden voor het gebrek aan ondersteuning voor OBTS is, dat OBTS alleen voor sommige slachtoffers geldt, en niet voor anderen. Gesteld wordt dat het nemen van preventiemaatregelen na slachtofferschap afhangt van de zelfcontrole van een individu. Omdat individuen met hoge zelfcontrole toekomstgericht zijn en risico's mijden, is het waarschijnlijker dat zij preventiemaatregelen nemen na slachtofferschap dan individuen met lage zelfcontrole. Als deze maatregelen effectief zijn is het risico op herhaald slachtofferschap voor individuen met hoge zelfcontrole lager dan voor individuen met lage zelfcontrole. Hoewel de relatie tussen eerder en later slachtofferschap derhalve positief is voor alle individuen samen, is de relatie negatief voor individuen met een hoge zelfcontrole. Aangezien de zelfcontrole theorie bovendien een algemene theorie is voor alle soorten criminaliteit, geldt deze hypothese voor zowel gewelds- als vermogenscriminaliteit. De hypothesen worden getest met slachtofferdata uit de Pittsburgh Youth Study. Resultaten

laten zien dat voor alle individuen samen, eerder slachtofferschap geen significante relatie heeft met later slachtofferschap. Dit wordt toegeschreven aan de gebruikte analysemethode, die zich in tegenstelling tot eerder onderzoek richt op verandering binnen individuen en risico heterogeniteit uitsluit. Bovendien is slachtoffersprevalentie in de dataset relatief laag. Voor individuen met hoge zelfcontrole wijzen resultaten uit dat eerder slachtofferschap van diefstal leidt tot minder later slachtofferschap. Dit is in overeenstemming met de hypothese. Echter, voor geweld is er geen significant verschil tussen de groep met hoge zelfcontrole en de groep met lage zelfcontrole. Twee verklaringen worden gegeven. Ten eerste kunnen in sommige gevallen preventiemaatregelen leiden tot een verhoogd risico op gewelddadige vergelding. Ten tweede kan in sommige gevallen effectieve preventie van herhaald slachtofferschap van geweld inhouden dat men zich verbaal en/of fysiek moet verdedigen. Personen met een hoge zelfcontrole zullen dit minder snel doen dan personen met lage zelfcontrole. De significante resultaten treden slechts op na opname van controlevariabelen. Dit duidt erop dat de relaties met name in bepaalde omstandigheden van belang zijn. In dit hoofdstuk wordt aangenomen dat slachtoffers met hoge zelfcontrole preventieve maatregelen nemen na slachtofferschap, hetgeen vervolgens het risico van slachtofferschap zou doen dalen. In het volgende hoofdstuk, Hoofdstuk 4, worden deze aannamen direct getest met maten van routine activiteiten.

Hoofdstuk 4 test of slachtoffers preventieve maatregelen nemen na slachtofferschap en of deze maatregelen succesvol zijn. Hiervoor worden de data van de Amerikaanse nationale slachtofferenquête (NCVS) gebruikt. Routine activiteiten worden gemeten door respondenten te vragen naar de frequentie van winkelen en 's avonds uitgaan, en naar de aanwezigheid van technische maatregelen tegen inbraak in en rond de woning. De analysemethode richt zich opnieuw op verandering binnen individuen en sluit uit dat resultaten kunnen worden toegeschreven aan stabiele verschillen tussen individuen (risico heterogeniteit). Resultaten laten zien dat slachtofferschap tot minder winkelen leidt, en dat slachtofferschap met letsel tot minder avonden uit leidt. Verder leiden inbraakmaatregelen tot minder huishoudenscriminaliteit. In de conclusie van het hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het ontbreken van andere significante resultaten. Verklaringen daarvoor zijn onder meer dat het wellicht niet rationeel is voor slachtoffers om toekomstig slachtofferschap tegen te willen gaan, omdat dit kostbaar kan zijn. Verder zijn de maten waarmee routine activiteiten worden gemeten niet optimaal. De resultaten van dit hoofdstuk leiden tot de vraag hoe slachtoffers reageren op slachtofferschap.

Passen ze hun gedrag aan en nemen ze preventiemaatregelen? Hoe? En waarom? Deze vragen komen aan de orde in Hoofdstuk 5.

In Hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van een kwalitatieve analyse van interviews met 41 Nederlandse slachtoffers van verschillende misdrijven. Resultaten laten zien dat veel slachtoffers preventieve maatregelen nemen na slachtofferschap, zoals technische maatregelen, alertheid op bepaalde personen en in bepaalde omgevingen, voorzichtigheid met eigendommen, vermijden van bepaalde plekken, verandering in gedrag ten opzichte van de dader, en zoeken van hulp bij (formele en informele) toezichhouders. Deze maatregelen worden niet altijd genomen met de reden toekomstig slachtofferschap te willen voorkomen. Andere redenen zijn emotionele behoeften, de behoefte om controle te hervinden, en gevoelde verantwoordelijkheid voor de gebeurtenis. Verder wordt toegenomen alertheid (of 'stereotyperen') gemotiveerd door fysieke reacties en door de behoefte om het kwaad bij een kleine, herkenbare groep individuen te plaatsen. Tegelijkertijd zijn er ook veel potentiële maatregelen die niet worden genomen. Specifiek zijn slachtoffers niet bereid hun leven ingrijpend te veranderen. Ingrijpende veranderingen zoals het verbreken van liefdesrelaties, verhuizing naar een andere woonomgeving, en verandering van werkkring zijn zeldzaam. Maar ook andere, minder ingrijpende maatregelen worden vaak niet genomen. Redenen die slachtoffers hiervoor geven zijn dat maatregelen te lastig zijn, dat maatregelen niet nodig zijn of geen oplossing zijn, dat ze de huidige situatie te zeer op prijs stellen om veranderingen door te voeren, of dat ze vinden dat ze niets zouden moeten hoeven te veranderen. De meeste maatregelen die wel genomen worden vervagen daarnaast over de tijd heen. Drie uitzonderingen kunnen worden gemaakt. Ten eerste kunnen delicten met grote emotionele gevolgen lange termijn consequenties hebben. Ten tweede zijn stereotyperingen van potentiële daders moeilijk aan te passen. Ten derde kunnen kleine gedragsaanpassingen voortduren wanneer ze onderdeel worden van de dagelijkse routine.

In het algemeen zijn veel van de genomen maatregelen situationeel. Dat wil zeggen dat slachtoffers hun leven over het algemeen niet ingrijpend veranderen, maar wel vaak maatregelen nemen die weinig ingrijpend zijn en alleen in bepaalde situaties worden toegepast. Voor sommige slachtoffers kan dit genoeg zijn om toekomstig slachtofferschap te voorkomen. Maar voor individuen voor wie het hoge slachtoffersrisico ingebed is in een riskante sociale omgeving is het niet waarschijnlijk dat situationele maatregelen afdoende zijn. In deze gevallen moet de sociale omgeving worden aangepast om het slachtoffersrisico te doen dalen. De resultaten laten echter zien dat slachtoffers hiertoe doorgaans niet in staat of bereid zijn. Dit benadrukt

hoe krachtig de invloed van huidige levensstijlen en routine activiteiten op toekomstige levensstijlen en routine activiteiten is.

Hoofdstuk 6 bevat de conclusies en discussie. Verschillende methodologische kanttekeningen bij het onderzoek worden besproken. Deze richten zich op de beperkingen van slachtofferenquêtes, de operationalisatie van begrippen, de culturele verschillen tussen de landen waaruit de data afkomstig zijn (Verenigde Staten en Nederland), het vaststellen van causaliteit, en de gebruikte interviewmethode. Vervolgens wordt de inhoud van de dissertatie gerelateerd aan victimologische literatuur en gelegenheidsliteratuur (waarvan de levensstijltheorie onderdeel is). Binnen de victimologische literatuur is veel aandacht voor psychische gevolgen van slachtofferschap. Deze dissertatie heeft een andere benadering genomen, waarbij de aandacht vooral is uitgegaan naar gedragsmatige gevolgen van slachtofferschap, en waarbij psychische gevolgen vooral zijn beschouwd als potentiële invloed op gedragsmatige gevolgen. Het slachtoffer is daarbij benaderd als actor die in staat is tot actieve besluitvorming. Deze focus op besluitvorming sluit aan bij de gelegenheidsliteratuur, waarin traditioneel veel aandacht is voor besluitvorming, hoewel overwegend voor de besluitvorming van daders. Wat betreft de levensstijltheorie sluiten de bevindingen van deze dissertatie aan bij de gedachte dat levensstijlen niet gemakkelijk beïnvloedbaar zijn. Volgens de levensstijltheorie worden levensstijlen beïnvloed door demografische factoren. Aangezien deze relatief stabiel zijn, zijn binnen een bepaalde levensfase levensstijlen ook relatief stabiel. Deze dissertatie heeft zich niet zozeer gericht op demografische factoren op macroniveau, maar meer op besluitvorming op het microniveau (het niveau van het individu en de omstandigheid) en de mechanismen die daarbij een rol spelen. Op die wijze kunnen de bevindingen van deze dissertatie aansluiten bij een uitbreiding van de levensstijltheorie met een focus op individuele ervaringen en besluitvorming. Ook wordt aandacht besteed aan de relatie tussen zelfcontrole en besluitvorming. Gesteld wordt dat zelfcontrole niet altijd relevant is voor besluitvorming. Hoofdstuk 5 liet zien dat slachtoffers soms vinden dat zij geen aanpassingen zouden hoeven te doen na slachtofferschap. Bovendien is zelfcontrole minder van belang in gevallen waarbij gedragsreacties het gevolg zijn van 'automatische' of habituele processen, zoals bij stereotyperen.

Tot slot worden aanbevelingen gedaan voor beleid en verder onderzoek. Wat betreft beleid wordt gesteld dat preventiemaatregelen die minimale adaptatie van individuen vergen meer kans op succes hebben dan preventiemaatregelen die ingrijpende verandering van levensstijl vergen. Een manier om inspanningen van individuen te minimaliseren is een derde partij te mobiliseren die de preventiemaatregelen initieert en/of (deels) uitvoert.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek concentreren zich op methodologische complicaties van longitudinale (slachtoffer-)enquêtes, invloed van omgevingsfactoren op besluitvorming van slachtoffers, verdere kwantitatieve tests van de in de dissertatie voorgestelde mechanismen, differentiatie naar delicttype, tests van gedetailleerde maten van routine activiteiten, en integratie van besluitvormingsmechanismen van daders en slachtoffers om een meer compleet model van herhaald slachtofferschap te ontwikkelen.